

1. גמלאות ענף אמהות

ביטוח אמהות נכנס לתוקף ב-1 באפריל 1954 ונמנה עם חמשת ענפי הביטוח הראשונים שכוונו על ידי חוק הביטוח לאומי. במסגרת ביטוח אמהות מוענקות לילדות הגמלאות האלה:

מענק אשפוז

מענק אשפוז נועד לממן את הוצאות הלידה והאשפוז של היולדת ושל היילוד, והוא משולם במישרין לבית החולים. מדצמבר 1993 משולם מענק אשפוז בשיעור מוגדל בלידת פג. בשנתיים הראשונות להחלת חוק ביטוח בריאות ממלכתי (בינואר 1995), אשפוזם של יולדות ושל יילודים, בכללם פגים, היה כלול בסל שירותי הבריאות שנקבעו בחוק, והוא מומן בידי המוסד לביטוח לאומי מסכומי הגבייה לענף אמהות. מינואר 1997 מענק האשפוז שוב משולם במישרין לבית החולים. כאשר הלידה מתרחשת בחו"ל, מענק האשפוז משולם במישרין לילדת לאחר שהגישה תביעה.

סכום המענק משתנה כדלקמן:

- בחודש ינואר מדי שנה הסכום מתעדכן על-פי נוסחה הקבועה בחוק ולפיה סך התשלום בעבור לידות רגילות ותשלום נוסף ללידת פג יהיה שווה לסכום שהיה משולם בעבור לידות אלה אילו לא היה הבדל בסכומי המענק בין לידה רגילה ללידת פג.
- בכל עת שמשרד הבריאות משנה את מחירו של יום אשפוז כללי, משתנה באותו שיעור גם סכום מענק האשפוז.
- בהתאם להחלטת הממשלה, במסגרת חוק ההסדרים.

הוצאות הסעה לבית חולים

כל יולדת זכאית להסעה לבית החולים הקרוב למקום מגוריה.

מענק לידה

מענק לידה נועד לרכישת ציוד ראשוני ליילוד, והוא משולם במישרין לילדת.

דמי לידה

דמי לידה נועדו לפצות יולדת עובדת על אובדן שכרה במהלך חופשת הלידה שהיא חייבת לקחת על פי חוק עבודת נשים. לדמי לידה זכאית יולדת עובדת - שכירה, עצמאית או הנמצאת בהכשרה מקצועית - אשר בתקופה שקדמה ללידה שולמו בעבורה דמי ביטוח בעד פרקי זמן הקבועים בחוק (**תקופת אכשרה**). דמי הלידה משולמים בעבור 7 או 14 שבועות, בהתאם לתקופת האכשרה שצברה היולדת.

את דמי הלידה אפשר להתחיל לקבל לפני מועד הלידה המשוער, אך אי אפשר לקבלם בעבור יותר ממחצית התקופה שהיולדת זכאית לה. בתנאים מסוימים אפשר להאריך את חופשת הלידה בארבעה שבועות לכל היותר. מ-1998 גם גברים שחלקו את חופשת הלידה עם בנות זוגן זכאים לדמי לידה, בתנאי שהאישה חזרה לעבודה. מדמי הלידה מנוכים במקור מס הכנסה, דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות. גם עובדות זרות זכאיות לדמי לידה. עם זאת, בחוק ההסדרים 3002 נקבע, כי עובדות זרות השוהות בארץ ללא היתר כחוק אינן זכאיות לדמי לידה ולמענק לידה.

קצבת לידה

קצבת לידה משולמת למי שילדה בלידה אחת שלושה ילדים או יותר, שנשארו בחיים פרק זמן הקבוע בחוק, והיא משולמת מדי חודש במשך 20 חודשים. גובהה נגזר מהסכום הבסיסי, והיא הולכת ופוחתת במהלך תקופת הזכאות.

גמלה לשמירת היריון

גמלה לשמירת היריון משולמת לאישה עובדת, שבגלל סיבות רפואיות הקשורות להיריון נאלצת להפסיק את עבודתה ל-30 יום לפחות והיא אינה מקבלת בעבורם תשלום ממעסיקה או מכל גורם אחר. תקופת האכשרה המזכה בגמלה זו זהה לתקופה המזכה בדמי הלידה וגובה הגמלה יכול להגיע עד מלוא הסכום הבסיסי.

קצבת מיוחדת ותגמול מיוחד

קצבה מיוחדת ותגמול מיוחד משולמים אם היולדת נפטרה בעת הלידה או בתוך שנה מיום הלידה. הקצבה משולמת בכל חודש בעד כל יילוד שנולד באותה הלידה ושיעורה 30% מהשכר הממוצע למשך 24 חודשים. אם משולמת לילד קצבת שאירים או תלויים, הקצבה משולמת 12 חודשים בלבד. התגמול משולם לבן זוגה של הנפטרת אם הפסיק לעבוד לשם טיפול בילד, בשיעור דמי פגיעה, עד 12 שבועות. קצבה זו משולמת בכעשרה מקרים מדי שנה.

2. שינויי חקיקה

מענק אשפוז

בשנים האחרונות שינתה הממשלה את סכום מענק האשפוז במסגרת חוקי ההסדרים: ב-2005 הוא הוגדל ללידת פג בכ-50%; ב-2007 - הוגדל בעבור כל לידה ב-12.1%; ב-2009 הסכום הוגדל שוב בכ-10%; ב-2012 ב-0.2%; ב-2013 ב-10%; וב-2013 ב-3.87% נוספים. התערבות הממשלה בקביעת סכום מענק האשפוז היא למעשה אמצעי להזרמת תקציב לבתי חולים באמצעות המוסד לביטוח לאומי.

הוצאות הסעה לבית חולים

מ-2008 כל יולדת זכאית להסעה לבית החולים הקרוב למקום מגוריה. לפני כן יולדת היתה זכאית להסעה רק אם התגוררה במרחק רב מבית החולים.

מענק לידה

עד 2002 שיעור מענק הלידה היה אחיד ובלתי תלוי במספר הלידות הקודמות - 20% מהשכר הממוצע לפי חוק. ב-2003 השתנה השיעור מהילד השני ואילך - 6% מהשכר הממוצע. ב-2004 הוגדל השיעור לילד השני בלבד ל-9% מהשכר הממוצע. כאשר נולדים בלידה אחת שני ילדים או יותר, מענק הלידה גבוה יותר: לתאומים - סכום השווה לשכר הממוצע, ולכל ילד נוסף - עוד 50% מהשכר הממוצע. מ-2006 סכום מענק הלידה מחושב על-פי הסכום הבסיסי.

דמי לידה

עד 2007, דמי לידה היו משולמים בעבור 6 או 12 שבועות בהתאם לתקופת האכשרה שצברה היולדת. ביוני 2007 תוקן החוק, ודמי הלידה משולמים מאז בעבור 7 או 14 שבועות. מ-1998 גם גברים שחלקו את חופשת הלידה עם בנות זוגן זכאים לדמי לידה, בתנאי שהאישה חזרה לעבודה. מ-1994 דמי הלידה ליום מחליפים את מלוא השכר או ההכנסה הממוצעת ליום שהיו ליולדת בשלושת החודשים שקדמו להפסקת עבודתה (עם הלידה או לפנייה), ולא יותר מהסכום המרבי הקבוע בחוק.

גמלה לשמירת היריון

מתחילת 1995 גובה הגמלה לשמירת היריון היה שכרה הממוצע של האישה בשלושת החודשים שקדמו להפסקת עבודתה ולא יותר מ-70% מהשכר הממוצע. בשנת 2000 תוקן החוק, והסכום המרבי לתשלום היה מלוא השכר הממוצע (משנת 2006 הוא מלוא הסכום הבסיסי).

3. מגמות עיקריות

מענק לידה ומענק אשפוז

ב-2015 שולמו מענקי לידה לכ-177 אלף יולדות - עלייה של 2.3% לעומת 2014 (לוח 1). מספר הנשים בגיל הפרייון (15-44) עלה ב-1.5% לעומת 2014, כך שמספר הלידות לכל 1,000 נשים בגיל

לוח 1

נשים שקיבלו מענק לידה ודמי לידה (ממוצע חודשי, מספרים מוחלטים ואחוזים),
2015-2011

שנה	קיבלו דמי לידה			קיבלו מענק לידה	
	שיעור מכלל המקבלות מענק לידה (%)	שינוי לעומת שנה קודמת (%)	סך הכל (מספרים מוחלטים)	שינוי לעומת שנה קודמת (%)	סך הכל (מספרים מוחלטים)
2011	64.7	2.3	105,740	-1.8	163,402
2012	66.2	5.9	112,014	3.5	169,166
2013	67.4	2.1	114,383	0.3	169,711
2014	69.5	5.2	120,353	2.1	173,211
2015	69.9	2.9	123,827	2.3	177,117

לוח 2

לידות חי לפי סדר הלידה (אחוזים), 2011-2015

שנה	סך הכל	לידה ראשונה	לידה שנייה	לידה שלישית	לידה רביעית ויותר
2011	100.0	29.6	27.4	19.7	23.3
2012	100.0	29.5	27.1	19.8	23.6
2013	100.0	29.7	27.4	19.7	23.2
2014	100.0	30.1	27.2	19.5	23.2
2015	100.0	30.1	27.1	19.5	23.3

הפריון נשאר כפי שהיה ב-2014 - 93. כ-53,000 מהלידות ב-2015 היו לידות ראשונות, כ-48,000 לידות שניות וכ-76,000 היו לידות שלישיות ויותר (לוח 2). כ-4,000 היו לידות תאומים וכ-90 היו לידות של שלישיות ויותר. בין מענקי האשפוז ששולמו בשנה הנסקרת לבתי החולים בעבור כל לידה, שולמה תוספת לפג ב-2,891 מקרים - 160 יותר מב-2014.

דמי לידה

ב-2015 קיבלו דמי לידה כ-124 אלף נשים לעומת כ-120 אלף ב-2014 - עלייה של 5.2%. קצב העלייה של שיעור המקבלות דמי לידה בכלל המקבלות מענק לידה פחת במקצת ב-2015 (לוח 1), אך הוא עדיין נמצא במגמת עלייה ושיעורו מגיע לכ-70%. הגיל הממוצע של היולדות נותר ללא שינוי ב-2015 לעומת 2014 - 31.6. כ-95% מן הנשים שקיבלו דמי לידה היו שכירות, והיתר - 5% - עצמאיות, חברות קיבוץ או חברות מושב שיתופי.

מהתפלגות הנשים לפי גובה דמי לידה ליום עולה שב-2015 כשליש מן הנשים קיבלו ליום סכום שאינו עולה על מחצית השכר הממוצע במשק, וכרבע - סכום שמעל השכר הממוצע במשק (לוח 3). שיעור הנשים שקיבלו תשלום הגבוה מהשכר הממוצע ירד, מ-23.4% ב-2014 ל-23.0% ב-2015, וחלקן של המקבלות עד מחצית השכר הממוצע עלה מ-33.7% ל-33.9% בין שתי השנים. התפלגות הנשים לפי גובה דמי הלידה בהשוואה לשכר הממוצע דומה לאורך זמן.

לוח 3

נשים שקיבלו דמי לידה לפי גובה דמי הלידה ליום כאחוז מהשכר היומי הממוצע (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2011-2015

שנה	סך הכל (מספרים מוחלטים)	עד 1/4 השכר (הממוצע (%))	1/2-1/4 השכר (הממוצע (%))	3/4-1/2 השכר (הממוצע (%))	מלוא השכר עד 3/4 (הממוצע (%))	יותר מהשכר (הממוצע (%))
2011	105,740	7.4	24.8	26.4	16.9	24.5
2012	112,014	7.4	24.5	26.1	17.1	24.9
2013	114,383	8.2	25.0	26.0	17.0	23.8
2014	120,353	8.5	25.2	26.0	16.9	23.4
2015	123,827	8.6	25.3	26.2	16.9	23.0

מאחר שדמי הלידה הם בגובה שכר היולדת לפני הלידה, ההתפלגות לפי גובה התשלום מייצגת את התפלגות השכר של נשים אלה. בשנת 2015 היה השכר הממוצע של היולדות 7,365 ש"ח לחודש שהם כ-79% מהשכר הממוצע במשק - נמוך במקצת מהשיעור ב-2014 (7,301 ש"ח).

בדומה לשכר, גם סכום דמי הלידה משתנה על-פי מאפייני דמוגרפיה ותעסוקה:

- הסכום עולה ככל שעולה גיל האישה: נשים עד גיל 24 קיבלו דמי לידה בשיעור של כ-45% מהשכר היומי הממוצע במשק, בעוד בנות 35 ויותר קיבלו בשיעור של 103% השכר הממוצע במשק. הממוצע היה 79% מהשכר הממוצע במשק (245 ש"ח ב-2015).

- התשלומים בפריפריה היו נמוכים מן התשלומים במרכז הארץ: בסניפים תל אביב, כפר סבא ורמת גן, היו הסכומים הממוצעים ליום הגבוהים ביותר (115%, 111% ו-106% מהשכר הממוצע במשק בהתאמה), ואילו בבני ברק ובנצרת היו הסכומים הממוצעים ליום הנמוכים ביותר (61% ו-59% בהתאמה).

מספר הגברים שקיבלו דמי לידה עלה במעט - מ-473 ב-2014 ל-494 ב-2015, כלומר יחס של ארבעה לגברים ל-1,000 נשים. בין 2011 ל-2015 היתה עלייה עקבית במספרם - מ-369 ל-494.

4. היקף התשלומים

בשנת 2015 גדל היקף התשלומים בענף אמהות ב-5.2% במחירים קבועים לעומת 2014, כ-93% בהם היו תשלומים של מענק אשפוז ודמי לידה (לוח 4). העלייה בסך התשלומים היא בעיקר תוצאה של גידול במספר הלידות והעלייה בתשלומים של מענקי אשפוז לבתי חולים. חלקם של תשלומי הענף בכלל תשלומי הביטוח הלאומי עלה מ-8.9% ל-9.0% בין שתי השנים, והוא נמצא במגמת עלייה מ-2006 (חוץ משנת 2011).

לוח 4

תשלומים לגמלאות אמהות (אלפי ש"ח, מחירי 2015), 2011-2015

שנה	סך הכל	מענק אשפוז	מענק לידה	דמי לידה	שמירת היריון
2011	5,192,412	2,216,746	185,812	2,605,500	164,702
2012	5,556,371	2,379,215	192,286	2,788,313	180,960
2013	5,859,879	2,505,458	193,426	2,953,270	192,674
2014	6,222,910	2,690,683	201,279	3,107,729	206,454
2015	6,546,450	2,809,654	206,627	3,283,853	231,901

